

6. Struzh N.I. Vplyv sim'yi na formuvannya obdarovanoj osoby`stosti / N.I. Struzh // Obdarovana dy`ty`na. – № 1. – 2013. – S. 59-66
7. Tereshhenko L.A. Rol` sim'yi u vy`hovanni i rozvy`tku obdarovanoj osoby`stosti /Navchannya i vy`hovannya obdarovanoj dy`ty`ny`: teoriya ta prakty`ka. Zbirny`k naukovy`x pracz`. Vy`pusk 5 // za red. I.S. Voloshhuk. – K.: Informacijni sy`stemy`, 2011. – S. 26 – 33
8. Xamelyuk T.O. Obrezhno: obdarovanist`! / T.O. Xamelyuk // Obdarovana dy`ty`na. – № 10. – 2012. – S. 27-34
9. Chudnovsky`j V.Э., Yurkevych V.S. Odarennost`: dar y`ly` y`sprytany`e? – M.: Znany`e, 1990. – 80 s.

Оксана Мельничук, Наталья Ярошук. ВЛИЯНИЕ СЕМЬИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ ОДАРЕННОГО РЕБЕНКА. В статье рассмотрены особенности влияния современной семьи на формирование личности одаренного ребенка. Приведены некоторые психологические проблемы, которые возникают в процессе развития и воспитания одаренных детей. Выделен и проанализирован креативный подход в понимании родителями проявлений, качеств и факторов одаренности своих детей. Определены основные стратегии родительского отношения к одаренному ребенку.

Ключевые слова: одаренность, ребенок, одаренный ребенок, типы одаренности, родители, личность, воспитание, семья.

Oksana Melnychuk, Natalia Yaroshchuk. THE FAMILY'S INFLUENCE ON ESTABLISHMENT CHILDREN'S PERSONALITY. The article deals with the features of the influence of the modern family on the development of the personality of a gifted child. Some psychological problems that arise in the process of development and education of gifted children are given. The creative side of the process of parents' understanding of manifestations, traits and giftedness factors of their own children is highlighted and analyzed. The basic strategies of parental attitude towards a gifted child are determined.

Key words: giftedness, child, gifted child, types of giftedness, parents, personality, education, family.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2018 р.

УДК 37.013.42:364.63

Світлана Мілінчук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

НАСИЛЛЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено аналіз окремих підходів до визначення змісту понять «насилля», «агресивність» та «жорстокість», з позиції різних наукових галузей; доводиться актуальність та важливість дослідження феномену насилля як соціально-педагогічної проблеми; виявлено відмінності у суті понять «насилля», «агресія», «агресивна поведінка», «жорстокість», «жорстока поведінка»; визначено соціально - педагогічний аспект насилля та з'ясовано особливості його прояву в особистості.

Ключові слова: насилля, агресія, агресивність, жорстокість, жорстока поведінка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Соціальні кризові процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, руйнівні впливають на психіку особистості, сприяють розвитку тривожності, напруженості, озлобленості, агресивності та жорстокості.

Насилля стало невід'ємною складовою сучасного життя. Найголовнішою рисою сучасного насилля є його глобальний характер. Саме це обумовлює актуальність поглиблення теоретичних досліджень визначеної проблеми.

Для з'ясування особливостей прояву насилля в особистості, необхідно з'ясувати суть таких понять, як «насилля», «агресивність», «жорстокість», та «жорстока поведінка», проаналізувати їх значення та зміст у різних наукових галузях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема насилля має складну внутрішню структуру і досліджується вченими різних наукових напрямків: педагогами, філософами, психологами, соціологами.

Педагогічні аспекти жорстокої поведінки дітей в навчальних закладах розкривають педагоги М. Асанова, Б. Ворник, І. Грабська, Н. Зинов'єва, В. Оржеховська та ін.

Особливості жорстокої поведінки у молодіжному середовищі, соціально-педагогічні засоби і методи профілактики девіацій та впровадження механізмів і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин, які сприяють вчиненню жорстоких та насильницьких дій досліджують соціальні педагоги І. Зверева, І. Іванова, А. Капська, Л. Тюптя, В. Шахрай та ін.

У своїх роботах проблему насилля досліджують філософи М. Бахтін, М. Бубер, В. Зеньківський, В. Малахов, С. Франк та ін. Вони розглядають це явище як прагнення однієї людини або соціальної групи нав'язати свою думку, свій спосіб життя іншим членам суспільства.

Проблема насилля представлена в роботах соціологів: Т. Парсонса, Р. Мертон, Р. Арона, М. Вольфганга, Ф. Феракутті, І. Гоффмана, Н. Лумана, М. Фуко, Е. Гіденса та ін. Сімейне насильство проаналізовано в працях зарубіжних науковців: Р. Геллеса, Є. Меллібруди, Г. О'Браєна, Р. Хілла, Д. Фінкельхора, М. Фрідмана, М. Штрауса, а також українських дослідників, серед яких А. Бова, О. Бойко, Т. Голованова, А. Йосипів, О. Костенко, Л. Міщик, І. Трубавіна та ін.

Осмислення проблеми насилля як соціального та духовного феномену було відображене в дослідженнях багатьох філософів ХХ століття, передусім П. Аснера, Е. Балібара, В. Беньяміна, С. Жижека, Р. Жирара, М. Фуко та ін.

Вагомий вплив на формування сучасних поглядів на соціальний феномен насилля насамперед справили філософські ідеї В. Беньяміна, які знайшли своє продовження в критичних міркуваннях Ж. Дерріда, С. Жижека, Дж. Агамбена та ін.

Вплив жорстокої поведінки окремих осіб на суспільство в цілому і навпаки аналізують соціологи А. Беседін, О. Бойко, В. Закірова, Т. Шипунова. Психологічні основи насилля відображені у дослідженнях І. Андрєєвої, А. Гулиги, І. Кона, В. Ролінського, Т. Сафонові, Н. Щербак та ін.

Психологічні ознаки та наслідки жорстокого поводження молоді вивчають Ф. Александрова, Ю. Антоняк та ін.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу визначити зміст понять «насилля», «агресія», «агресивність», «жорстокість», «жорстока поведінка» та з'ясувати їх відмінності як соціально-педагогічних категорій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема насилля є об'єктом дослідження різних наук. Доцільним для вивчення феномену людської особистості є розгляд поняття «насилля», що використовується в різних галузях знань, визначається і досліджується відповідно до завдань конкретної науки, особливостей її предмета та об'єкта дослідження. Так, в психологічному термінологічному словнику - довіднику «насилля» визначається як застосування силових методів, або психологічного тиску за допомогою погроз, свідомо спрямованих на слабких або тих, хто не може чинити опір [7]. Тобто, будь-яке застосування сили по відношенню до беззахисних можна віднести до насилля.

В дослідженнях американського психолога Дж. Дейка насилля трактується як дія, в основу якої покладено деструктивність щодо людини. Основний мотив насильницької поведінки – самоствердження індивіда за рахунок іншого. Доведено, що головними ознаками феномену насильства виступають агресивність як основна ознака насильницької поведінки [7].

Ю. В. Лисюк розглядає насилля як соціальне явище і визначає його як: «умисну дію, що здійснюється соціальною групою або індивідом, яка прямо пов'язана з нанесенням або загрозою нанесення фізичної, психологічної, майнової шкоди іншій особі» [4, с. 35].

Вважаємо більш повним є визначення А. Гусейнова: «насилля – це такий примус і така шкода, які здійснюються всупереч волі того або тих, проти кого направлені. Насилля – це посягання на свободу людської волі» [2, с. 36].

Згідно з А. Гжегорчиком, насилля пов'язане не тільки з прямими фізичними та матеріальними втратами у формі вбивства, пограбування, загрози тощо – це прямі, очевидні, брутальні форми насилля. Та поряд з цим існує ще насилля, що пронизує психологічну та

інтелектуальну сфери і проявляється непрямом – у вигляді нав'язування власних переконань опонентіві, спотвореної інформації. Вчений вважає, що сутність поняття виражена в самому слові „насилля”, яке означає примушування до чогось силою.

Деякі автори розглядають насилля в його найбільш гострих формах як самокерований механізм, що спирається на реалізацію певних вроджених властивостей людської спільноти. Зокрема, О. Кішко вказує, що насильство – означає застосування фізичної сили до когонебудь чи для досягнення чогось. Дослідниця О. Черепанова, слово «насильство» пов'язує лише крайню міру прояву зловживання, причому сполучений з фізичним впливом.

Загалом же насилля являє собою навмисну дію, спрямовану на знищення людини або нанесення їй шкоди, яка здійснюється всупереч її волі. Насилля може бути фізичним, економічним, психологічним.

Всесвітня організація охорони здоров'я запропонувала таке визначення насилля стосовно дітей: «насилля – це всі форми фізичного і/або емоційно жорстокого поводження, сексуальне насилля, зневага або зневажливе ставлення, комерційна або інша експлуатація, яка призводить до реальної або потенційної шкоди здоров'ю дитини, її життю, розвитку, достоїнству»[1].

Г. Н. Кіреєв під насиллям розуміє особливий тип відносин між людьми, які склалися у результаті протилежного ставлення до об'єктивних умов існування всього земного.

Насилля існує там, де має місце привласнення, підкорення волі суб'єкта. В.О. Ситаров зазначає, що насилля – це форма примушення з боку однієї групи людей (однієї людини) по відношенню до іншої групи (окремої людини) з метою набуття або зберігання певних вигод і привілеїв, завоювання політичного, економічного і будь-якого іншого виду панування.

Науковці стверджують, насилля – це дія, що порушує права і свободи людини, і часто заснована на неможливості захиститись. А жорстоке ставлення до дітей – це типовий прояв насильства по відношенню до дітей, яке може поставити під загрозу розвиток дитини і надати шкідливу дію на її фізичний, психосоціальний, емоційний і сексуальний розвиток, що призводить до сумних наслідків як з погляду суспільства в цілому, так і з погляду благополуччя дітей, зокрема [2, с.10-12].

Аналіз наукової літератури показав, що розуміння «насилля» тісно пов'язане з поняттями «агресія» та «жорстокість», але вони не є тотожними.

У сучасному розумінні «агресія» – це дія, спрямована на заподіяння моральної або фізичної шкоди іншим [6].

Природу агресивної поведінки досліджував австрійський вчений З. Фрейд, який вважав, що причинами людської агресії є деструктивні, саморуйнівні імпульси. Це спосіб перенесення вродженої енергії примітивного прагнення до смерті на інших людей [10].

Одночасно К. Лоренц, досліджуючи інстинктивну поведінку всіх живих організмів, уважав, що агресія бере початок, перш за все, з природженого інстинкту боротьби за виживання, який природно притаманний людині, як і у будь-якій іншій живій істоті [5]. Він припускав, що цей інстинкт є результатом тривалої еволюції.

Можна стверджувати, що З. Фрейд, і К. Лоренц дотримувалися думки про те, що агресія за своєю природою є інстинктивною і вродженою особливістю кожної особи. Якщо людина не може позбутися негативної енергії шляхом помірної агресивної реакції, то така енергія накопичується в організмі, поки не відбудеться гучний та руйнівний емоційний для оточення вибух.

Отже, необхідно враховувати, що агресія може розглядатися як вроджена особливість людини, але її необхідно пильно контролювати та спрямовувати в позитивне русло з метою попередження завдання можливої шкоди оточуючим.

Дослідники А. Бусс, А. Бандура, Р. Уолтерс, також описували агресію як заподіяння шкоди. Таким чином, вчені підкреслюють широку природу агресії: від звичайного самозахисту до навмисних актів нанесення шкоди іншому.

Крім того, можна виокремити низку ознак, що характеризують агресію як поведінковий прояв людини. По-перше, агресія є завжди цілеспрямованою, навмисною дією, націленою на

заподіяння шкоди іншому. По-друге, до агресивної поведінки більш схильними є ті особи, які мають внутрішню готовність до використання насильницьких засобів для реалізації власних цілей та задоволення особистих потреб. Через це вважаємо, що агресія є першим кроком до жорстокості та насилля особистості.

Проблема жорстокості та жорстокої поведінки почала розглядатися як окрема лише наприкінці ХХ ст., що пов'язано з появою нової науки – вайоленсології (від лат. *violence* – насильство – наука про насильство).

У тлумачному словнику поняття «жорстокий» (стосовно людини) визначається «як такий, що виявляє суворість, різкість, немилосердність, лютість, безсердечність, безжалісність; який перевищує звичайну норму, міру чого-небудь; а «жорстокість» - як властивість характеру особистості» [7, с. 264].

Ми дотримуємося думки про те, що вчинки людини зумовлені характером людини. Відповідно більш схильними до прояву жорстокості є ті особи, в характері яких чітко простежується наявність таких якостей як суворість, лютість.

З визначення зрозуміло, що жорстокість зазвичай не стосується лише особистості кривдника, а характеризується як поведінка, що кривдить та принижує іншого, завдаючи йому шкоди. Отже, жорстокість особистості як особистісна характеристика сама по собі не має значення, адже виявляється лише по відношенню до іншого. Слід звернути увагу на специфічність трактування терміну «жорстока поведінка».

Інтерес представляє характеристика цих понять у соціальній педагогіці. Так, жорстокість визначаємо як морально-психологічну негативну особистісну рису, що характеризується відсутністю гуманності, толерантності, милосердя та співчуття до інших осіб; перешкоджає налагодженню стосунків і взаємодії людей у суспільстві.

Соціально-педагогічний аспект жорстокої поведінки характеризує її як чинник соціального ризику, що призводить до поглиблення соціально-психологічної та моральної роз'єднаності, взаємної недовіри й ворожості у колективі (суспільстві), брутальності й жорстокості у міжособистісному спілкуванні.

Для усвідомлення поняття жорстоке поведінки з дитиною необхідно з'ясувати, які дії дорослих можна кваліфікувати як «жорстокість» та «насильство» щодо дитини, оскільки в науковій літературі вони поряд з поняттям «агресія» часто використовуються як синоніми. Загалом проблема жорстокості почала розглядатися як самостійна, що виходить за межі поняття агресії та насильства досить недавно, наприкінці ХХ ст. з появою науки – вайоленсології [1, с. 45].

Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів тлумачить поняття «жорстокість» як морально-психологічну рису, що означає відсутність співчуття, милосердя, жалості до людей, безмежну суворість, грубість, безсердечність. Жорстока людина не може мати будь-яких проявів співчуття до жертви. Прояв жорстокості у поведінці означає експлуатацію, знущання, розправу фізично, розправу матеріально, завдання збитків.

Правознавці розглядають «жорстокість» як негативну властивість характеру особи, що проявляється у заподіянні іншій особі (групі осіб) фізичних чи моральних страждань. Вважають, що вона може бути як самоціллю, так і засобом досягнення певної мети [2, с. 441].

Отже, характерною ознакою жорстокості є заподіяння страждань, що принижує гідність особистості, сприяє формуванню в неї негативних особистісних рис.

Таким чином, аналіз наукових досліджень засвідчив, що насилля та агресія є підґрунтям до виникнення жорстокості особистості.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі теоретичного аналізу наукових точок зору щодо насилля як соціально-педагогічної проблеми особистості можна зазначити її актуальність. Аналіз ключових понять «агресія», «жорстокість», «жорстока поведінка» з позиції різних наукових галузей дозволив

визначити співвіднесення даних феноменів з метою з'ясування соціально-педагогічного аспекту поняття «наси́льство».

Насилля являє собою навмисну дію, спрямовану на знищення людини або нанесення їй шкоди, яка здійснюється всупереч її волі, порушує права і свободи людини, і часто заснована на неможливості захиститись.

Установлено, що агресія як особистісна характеристика, психічний феномен, притаманна всьому живому, і насильство як суспільне явище є передумовами жорстокості як соціального явища, притаманного виключно людині, що залежить від неї і виявляється як негативні дії по відношенню до іншої живої істоти, котрі завдають шкоди.

У жорстокості чітко простежується негативність феномену, що може мати різні форми прояву у суспільстві. Соціально-педагогічний аспект жорстокості дозволяє виокремити суть поняття, що полягає у зневазі інтересів особистості, яка може виявлятися у різних видах і формах, але їх наслідок завжди наносить серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації особистості, іноді – загрозу її життю.

Подальшого дослідження потребує вивчення причин та наслідків явища підліткового насилля.

Джерела та література :

1. Антонян Ю. М. Преступное поведение и психические аномалии / Ю. М. Антонян, С. В. Бородин. – Москва : Спартак, 1998. – 215 с.
2. Гусейнов А. А. Понятия насилия и ненасилия. / А. А. Гусейнов// Вопросы философии. – 1994. – № 6. – С. 35-41.
3. Гуцол Н. В. Дитяча жорстокість : [Електронний ресурс] / Н. В. Гуцол. – Режим доступу : <http://pedrada.km.ua/dityacha-zhorstokist.html>
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Звереві. – К. ; Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
5. Лисюк Ю. В. Протидія насильству в сім'ї / Ю. В. Лисюк. – Одеса : Одеський юридичний інститут ХНУВС, 2007. – 164 с.
6. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло») : пер. с нем. / К. Лоренц. – Москва : Издательская группа «Прогресс», 1994. – 272 с.
7. Новейший психологический словарь / под. ред. В. Б. Шапарь, В. Е. Россоха, О. В. Шапарь. – 2-е изд. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 808 с.
8. Новий тлумачний словник української мови / за ред. В.Яременко, О.Сіпушко. – Київ : Аконтіт, 2003. – Т. 2. – 926 с.
9. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / [за редакцією А. Й. Капської, І. М. Мішик, С. В. Толстоухової]. – Київ : ІДЦССМ, 2000. – 260 с.
10. Соціальна філософія: Короткий Енциклопедичний Словник / заг. ред. і укладання: В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. – Київ – Харків: ВМП «Рубікон», 1997. – 400 с.
11. Соціальна робота в Україні : [навч. посіб. / І. Зверева, О. Безпалько, С. Харченко та ін.]; за заг. ред. І. Звереві, Г. Лактіонової]. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
12. Соціальна педагогіка : мала енцикл. / [Т. Алексєнко, Т. Басюк, О. Безпалько та ін.]; за ред. І. Д. Звереві. – К.: ЦУЛ, 2008. – 336 с.

References

1. Antonyan Yu. M. Prestupnoe povedeny`e y` psy`xy`chesky`e anomaly`y` / Yu. M. Antonyan, S. V. Borody`n. – Moskva : Spartak, 1998. – 215 s.
2. Gusejnov A. A. Ponyaty`ya nasy`ly`ya y` nenasy`ly`ya. / A. A. Gusejnov// Voprosy fy`losofy`y`. – 1994. – № 6. – S .35-41.
3. Gucsol N. V. Dy`tyacha zhorstokist` : [Elektronny`j resurs] / N. V. Gucsol. – Rezhy`m dostupu : <http://pedrada.km.ua/dityacha-zhorstokist.html>
4. Ency`klopediya dlya faxivciv social`noyi sfery` / za zag. red. prof. I. Zvyeryevoyi. – K. ; Simferopol` : Universum, 2012. – 536 s.
5. Ly`syuk Yu. V. Protv`diya nasy`l`stvu v sim`yi / Yu. V. Ly`syuk. – Odesa : Odes`ky`j yury`dy`chny`j insty`tut XNUVS, 2007. – 164 s.
6. Lorencz K. Agressy`ya (tak nazываемое «zlo») : per. s nem. / K. Lorencz. – Moskva : Y`zdatel`skaya gruppa «Progress», 1994. – 272 s.
7. Novejshy`j psy`xology`chesky`j slovar` / pod. red. V. B. Shapar`, V. E. Rossoxa, O. V. Shapar`. – 2-e y`zd . – Rostov-na-Donu : Feny`ks, 2006. – 808 s.
8. Novy`j tлумachny`j slovny`k ukrayins`koyi movy` / za red. V.Yaremenko, O.Sipushko. – Ky`iv : Akonit, 2003. – Т. 2. – 926 s.

9. Slovník-dovodný k dlya social'ny'x pracivny'kiv ta social'ny'x pedagogiv / [za redakciyeyu A. J. Kaps'koyi, I. M. Mishhy'k, S. V. Tolstoukhovoyi]. – Ky'iv : IDCzSSM, 2000. – 260 s.
10. Social'na filosofiya: Korotky'j Ency'klopedy'chny'j Slovník / zag. red. i ukladannya: V. P. Andrushhenko, M. I. Gorlach. – Ky'yiv – Harkiv: VMP «Rubikon», 1997. – 400 s.
11. Social'na robota v Ukraini : [navch. posib. / I. Zvyeryeva, O. Bezpal'ko, S. Xarchenko ta in.]; za zag. red. I. Zvyeryevoyi, G. Laktionovoyi]. –K. : Centr navchal'noyi literatury, 2004. – 256 s.
12. Social'na pedagogika : mala ency'kl. / [T. Alyeksyeyenko, T. Basyuk, O. Bezpal'ko ta in.] ; za red. I. D. Zvyeryevoyi. – K.: CzUL, 2008. – 336 s

Светлана Милинчук. НАСИЛИЕ КАК СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ЛИЧНОСТИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ. В статье осуществлено теоретический анализ отдельных подходов к определению содержания понятий «насилие», «агрессивность», а также «жестокость», з позиции разных научных отраслей; доказана актуальность и важность исследования феномена насилия как социально-педагогической проблемы; выявлены различия в сущности понятий «насилие», «агрессия», «агрессивное поведение», «жестокость», «жестокое поведение»; охарактеризовано социально - педагогический аспект насилия, а также выявлено особенности его проявления у личности.

Ключові слова: насилие, агрессия, агрессивность, жестокость, жестокое поведение.

Svitlana Milinchuk. VIOLENCE AS A SOCIAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM OF PERSONALITY: THEORETICAL ASPECTS. The article analyzes individual approaches to the definition of the content of the concepts of "violence", "aggressiveness" and "cruelty", from the standpoint of various scientific fields; the urgency and importance of researching the phenomenon of violence as a socio-pedagogical problem has been proved; revealing differences in the essence of the concepts of "violence", "aggression", "aggressive behavior", "cruelty", "cruel behavior", the social and pedagogical aspect of violence is determined, and the peculiarities of its manifestation in a person exist in their personality.

Key words: violence, aggression, aggressor, cruelty, cruel behavior.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2018 р.

УДК 159.97: 616.711

Володимир Печерських

Оздоровчий центр «Планета здоров'я» (Трускавець)

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСІБ ІЗ ПАТОЛОГІЯМИ ХРЕБТА

У статті розглянуто й проаналізовано особливості психолого-педагогічного супроводу осіб із патологіями хребта. Визначено, що хвороби хребта займають важливе місце в загальній структурі патології опорно-рухового апарату. Увагу акцентовано на тому, що лікування патології хребта повинно бути спрямоване в першу чергу на усунення основної причини, від якої болить спина, і вже потім на усунення симптомів з допомогою доступних і найефективніших методів.

Показано, що психолого-педагогічний супровід осіб із патологіями хребта має такі особливі характеристики: об'єднання педагогічної допомоги; фокусування на особистості осіб із патологіями хребта (реалізації потенційних можливостей, розкритті індивідуальних особливостей особистості); підтримка оптимально значущих якостей особистості; корекція вад розвитку; поліпшення соціальної адаптації й інтеграції осіб із патологіями хребта тощо.

Ключові слова: супровід, психолого-педагогічний супровід, хребет, патологія, особи із патологіями хребта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яке захворювання певним чином змінює життєдіяльність людини, впливаючи на її фізичний або психічний стан.

Стержнем опорно-рухового апарату є хребет, який і приймає на себе ударну хвилю нашої бездіяльності. Згідно статистики близько 80 % населення України страждає болями в різних відділах хребта, корінцевими больовими синдромами різного ступеня. Більшість з них